

Põhikooli ühiskonnaõpetuse lõpueksam 2016

Hindamisjuhend

- Eksamitööd hinnatakse täispunktides.
- Hindamisjuhendis ei ole toodud kõiki õigeid vastuseid, sest osa ülesannetest nõuab õpilaselt oma seisukoha esitamist. Kõik sisult sobivad vastused loetakse õigeks. Õpilase seisukoht, põhjendused ja näited peavad olema omavahel kooskõlas. Avatud vastusega küsimuste puhul on hindamisjuhendis esitatud näiteid õpilaste võimalikest vastustest.
- Kõik punktide märkimiseks ettenähtud kastid tuleb täita. Kui õpilane vastab valesti, tuleb kasti kirjutada null (0), vastamata ülesande puhul tuleb kasti märkida kriips (–).
- Eksamitöö punktide teisendatakse hinneteks järgmiselt:
 68–75 punkti (90–100%) hinne 5;
 57–67 punkti (75–89%) hinne 4;
 38–56 punkti (50–74%) hinne 3;
 15–37 punkti (20–49%) hinne 2;
 0–14 punkti (0–19%) hinne 1.

Juhime tähelepanu, et sellel aastal on toimunud muudatus eksamitöö punktide märkimisel.

Kui varem oli eksamitöös hindajale mõeldud kasti vaja märkida vaid osaülesannete punktid, siis nüüd on lisatud iga ülesande juurde ka **kokkuvõttev hindamiskast**, mis on osaülesannete kastidest eraldatud **jämedama joonega** ja asub ülesande töökäsuga samal joonel. Sinna tuleb märkida vastava ülesande osaülesannete eest kogutud **punktide summa**.

Näide

	Täidab hindaja
1. Selgita, mis on ajakirjandusvabadus ning ajakirjanduse roll ühiskonnas. (2 p)	2 p
1) ajakirjandusvabadus – <i>igal inimesel on õigus vabalt levitada ideid, arvamusi, veendumusi ja muud informatsiooni sõnas, trükkis, pildis või muul viisil.</i>	2 ÜL 1
2) ajakirjanduse roll ühiskonnas – <i>informeerimine; probleemidele tähelepanu juhtimine.</i>	1 1
	1 2

Kokkuvõttev hindamiskast hõlbustab punktide arvutamist: tuleb liita vaid nendes kastides asuvad punktid. Osaülesannete punktide märkimisel muutusi ei ole.

Kui ülesandel ei ole osaülesandeid, tuleb ülesande eest antud punktid märkida üksnes jämeda joonega kasti, mille paremas alumises nurgas on järjekorranumber (nagu osaülesannetel).

I. ÜHISKOND JA SOTSIAALSED SUHTED (18 p)

1. Avalik arvamus. (8 p)

1.1. Selgita mõistet „avalik arvamus”. 1 p

- *Inimeste suhtumine ühiskondlikku tegelikkusse.*
- *Suurema inimühenduse arvamus ühiskondlike nähtuste kohta.*
- *Teadmine selle kohta, mida mõtlevad inimesed meie ümber, milline on ühiskonna arvamus ja seisukoht või millised tunded valitsevad väiksemates ühiskonna rühmades.*

Sisult õige vastus annab punkti.

1.2. Kuidas saab välja selgitada avalikku arvamust? Too üks näide. 1 p

Avaliku arvamuse väljaselgitamise võimalused on

- *küsitluste korraldamine (telefoniküsitlused, internetipõhised küsitlused, tänavaküsitlused jms);*
- *rahvahääletus;*
- *ajakirjanduses ja sotsiaalmeedias avaldatud üksikisikute või ühiskonnagruppide seisukohtade analüüs;*
- *meeleavaldustel, demonstratsioonidel ja mujal avaldunud rahva tahte ning seisukohtade analüüs (osalejate hulk, nõudmiste sisu jms).*

Sisult õige vastus annab punkti.

1.3. Miks on riigil ja omavalitsusel oluline teada avalikku arvamust? Kirjuta üks põhjus. 1 p

Avalikku arvamust on oluline teada selleks, et

- *ennetada kriisiolukordi;*
- *koguda sisendinfot erinevate poliitikate väljatöötamiseks;*
- *mõista erinevusi sihtrühmade vahel;*
- *näha ette erinevate sihtrühmade ootusi;*
- *leida üles sihtrühmad, kes vajavad rohkem tuge või selgitust;*
- *tõhustada kommunikatsiooni;*
- *kontrollida sõnumite kohalejõudmist ja mõistmist;*
- *saavutada parem kontakt elanikkonnaga.*

Sisult õige vastus annab punkti.

1.4. Töö diagrammiga. Vasta küsimustele allika ja oma teadmiste põhjal.

a) Nimeta uuringu teostanud firma. 1 p

Turu-uuringute AS

b) Nimeta institutsioon, mida usaldavad nii eestlased kui ka mitte-eestlased kõige rohkem. 1 p

Päästeamet

c) Mitu protsenti küsitletud eestlastest usaldab vabatahtlikku riigikaitseorganisatsiooni? 1 p

86%

d) Mis on peamine eesmärk institutsioonil, mida usaldavad nii eestlased kui ka mitte-eestlased kõige vähem? 1 p

NATO peamine eesmärk on kaitsta liikmesriike, tagada liikmesriikide julgeolek (kollektiivse enesekaitse põhimõttel).

NB! NATO nimetamine vastuses ei ole küsimuse sõnastuse tõttu otseselt vajalik, tarvis on nimetada eesmärk.

e) Mis on päästjate, politsei ja kiirabi ühine hädaabinumber? 1 p

112

2. Ühiskonna sektorid. (4 p)

Kirjuta asutuse, organisatsiooni või märksõna ees antud number tabelisse vastava sektori lahtrisse. (8 õiget 4 p, 6–7 õiget 3 p, 4–5 õiget 2 p, 2–3 õiget 1 p)

Avalik sektor	Tulundussektor	Mittetulundussektor
1, 6	3, 4, 7	2, 5, 8

1 – Sotsiaalministeerium
2 – MTÜ Eesti pagulasabi
3 – äriettevõtte
4 – kasumile suunatud

5 – sihtasutus Eesti Inimõiguste Keskus
6 – sotsiaalkindlustusamet
7 – aktsiaselts Hoolekandeadutused
8 – vabatahtlik töö

3. Riigikaitse. (3 p)

Märgi tabelisse õige väite järel pluss (+) ja vale järel miinus (–). (5–6 õiget 3 p, 3–4 õiget 2 p, 1–2 õiget 1 p)

Väited	+/-
Kaitseväeteenistuskohustus kehtib kõigi Eesti elanike kohta.	-
Usulistel või kõlbelistel põhjustel on võimalik läbida asendusteenistus.	+
NATO-sse kuuluvad ainult Euroopa riigid.	-
Kaitseväeteenistuse läbinud arvatakse reservi.	+
Kõigi Eestis elavate inimeste põhiseaduslik kohustus on kaitsta Eesti põhiseaduslikku korda.	-
Kaitseliit on vabatahtlik organisatsioon.	+

4. Ühiskonna sotsiaalne struktuur. (3 p)

4.1. Rahvastiku iseloomustamisel lähtutakse inimese sünnipärestest ning omandatud omadustest. Too üks näide sünnipärase ja üks omandatud omaduse kohta. 2 p

Sünnipärane: **sugu, rass**

Omandatud: **haridustase, elukutse**

Sisult õige vastus annab punkti.

4.2. Too üks näide vanuselise diskrimineerimise kohta. 1 p

- **Võrdsete kandidaatide puhul eelistatakse tööle noorem/vanemat isikut.**
- **Töökuulutuses on kirjas, et sekretäriks otsitakse kuni 35-aastast naist.**
- **Töökuulutuses on nimetatud vanuse alampiiriks 25 aastat. Tingimuse eesmärk on tõrjuda tudengeid.**
- **Töötajat ei edutata keskastme juhiks, vaid sellele kohale võetakse noorem töötaja väljastpoolt põhjendusega, et firma vajab „värsket verd”.**

Sisult õige vastus annab punkti.

NB! Seadusega sätestatud ei saa käsitada vanuselise diskrimineerimisena. Näiteks ei ole vanuseline diskrimineerimine alaealise teovõime piiramine, tubaka- ja alkoholitoodete müügi piirang, mootorsõiduki juhtimise piirang jms.

II. DEMOKRAATIA (22 p)

1. Demokraatliku ühiskonna tunnused. (2 p)

1.1. Too üks näide pluralismi kohta ühiskonnas. 1 p

Pluralism võib olla

- erinevate ideoloogiate ja erakondade paljus;
- arvamuste paljus;
- ettevõtlusvormide paljus;
- erinevate kultuuride, rahvuste, rasside paljus;
- erinevate teabekanalite paljus.

1.2. Too üks näide noorte kaasamise kohta poliitikasse. 1 p

Noori saab poliitikasse kaasata

- erakondade noorteorganisatsioonide kaudu;
- vähemalt 18-aastastele noortele hääleõigust andes;
- valimisea langetamisega 16. eluaastale;
- maakondades osaluskogude korraldamisega.

Sisult õige vastus annab punkti.

2. Eesti valitsemiskord. (7 p)

2.1. Paranda esitatud väited õigeks. Lisa iga paranduse järele sobiva paragrahvi number põhiseadusest. 4 p (iga õige rida 1 p)

Väide	Parandus	§
Eesti on riiklikult korralduselt liitriik.	<i>Eesti on riiklikult korralduselt ühtne riik / unitaarriik.</i>	2
Seadusandlik võim kuulub valitsusele.	<i>Seadusandlik võim kuulub Riigikogule. / Täidesaatev võim kuulub valitsusele.</i>	59/86
Vabariigi valitsus on 101-liikmeline.	<i>Riigikogu on 101-liikmeline. / Vabariigi valitsus koosneb peaministrist ja ministritest.</i>	60/88
Riigikohus allub Riigikogule.	<i>Kohus on sõltumatu.</i>	146

2.2. Nimeta üks põhjus, mille tõttu Eesti Vabariigi president kuulutab välja Riigikogu erakorralised valimised. 1 p

- *Riigikogu ei ole suutnud etteantud aja jooksul peaministrit ametisse kinnitada ja valitsus on loomata (§ 89);*
- *Riigikogu ei ole suutnud kahe kuu jooksul pärast eelarveaasta algust riigieelarvet vastu võtta (§ 119);*
- *Riigikogu poolt rahvahääletusele pandud seaduseelnõu ei saa hääletamisest osavõtnute poolthääletenamust (§ 105);*
- *Riigikogu on avaldanud umbusaldust peaministrile või valitsusele (§ 97). (Põhiseaduse järgi on selles punktis presidendil valikuvõimalus: kas valitsus lahkub ametist või toimuvad Riigikogu erakorralised valimised.)*

NB! Põhiseaduse paragrahvi lisamine ei ole nõutav.

2.3. Eestis teostavad kodanikud kõrgeimat riigivõimu vastavalt põhiseaduse paragrahvile 56 otsese demokraatia ja esindusdemokraatia kaudu. Kirjuta nende esinemisvormid. 2 p

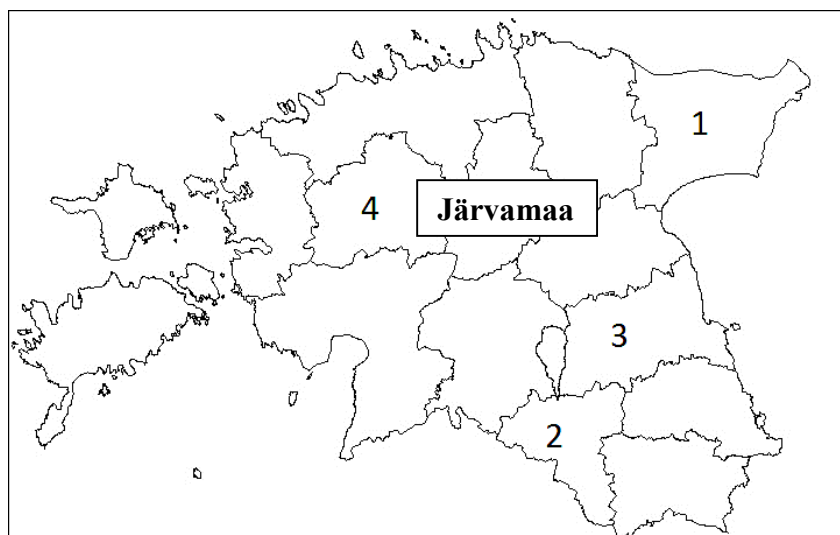
Otsene demokraatia: **rahvahääletus/referendum**

Esindusdemokraatia: **Riigikogu valimised**

3. Eesti maakonnad. (5 p)

3.1. Kirjuta kaardil numbriga märgitud maakondade nimed. 4 p

(iga õigesti märgitud maakond – 1 p)

1 – **Ida-Viru** maakond

2 – **Valga** maakond

3 – **Tartu** maakond

4 – **Rapla** maakond

3.2. Kirjuta kaardile õigesse kohta selle maakonna nimi, mille keskus on Paide. 1 p

Vt kaarti

4. Koolidemokraatia. (4 p)

4.1. Koolidirektor võib olla nii demokraatliku kui ka autoritaarse juhtimisstiiliga. Otsusta, millised toodud juhtumitest iseloomustavad demokraatliku (D) ja millised autoritaarse (A) juhtimisstiiliga direktorit. (3–4 õiget 1 p)

Juhtumid	D/A
Enne vahetundide pikendamise otsuse vastuvõtmist küsis koolidirektor õpilasesinduse arvamust ja arvestas seda lõpliku otsuse langetamisel.	D
Koolidirektor surus läbi otsuse muuta koolivormi kandmine kohustuslikuks.	A
Koolidirektor kogus õpetajatelt ja õpilastelt tagasisidet ning muutis selle tulemuste põhjal kooli kodukorda.	D
Koolidirektor nõudis õpetajatelt vastuvaidlematut korralduste täitmist.	A

4.2. Kas sinu arvates on kooli arengu seisukohast tulemuslikum demokraatlik või autoritaarne juhtimisstiil? Vali sobiv vastus ja põhjenda seda ühe argumendiga. 1 p

Demokraatlik ☒ Autoritaarne ☐

Põhjendus:

- *Arvestatakse kõikide huvigruppidega ning otsusel on suurem toetuspind.*
- *Paneb inimesi kaasa rääkima ja tõstab rahulolu, sest nendega arvestatakse.*
- *Arendab õpilaste ja töötajate läbirääkimise ning kompromisside leidmise oskust.*
- *Arvamuse küsimine ja tagasiside aitab leida kitsaskohti ning leida nende lahendusi.*

Sisult õige vastus annab punkti.

Demokraatlik ☐ Autoritaarne ☒

Põhjendus:

- *Otsuste vastuvõtmine on kiirem ja mõju on selgem.*
- *Inimeste vastutusaladel on selged piirid.*

Sisult õige vastus annab punkti.

4.3. Sõnasta karikatuuri põhjal üks lapse ja/või koolieluga seotud probleem ja paku sellele probleemile üks lahendus. 2 p (2 punkti saab, kui probleem ja lahendus on kooskõlas, 1 punkti saab ainult probleemi nimetamise eest)

Probleem: **Koolikiusamine.**

Lahendus: **Koolis tuleb rohkem pöörata tähelepanu tõrjutud lastele ja kiusajatele ning selgitada lastele/lastevanematele kiusamise mõju.**

Probleem: **Vanemad ei märka laste probleeme.**

Lahendus: **Lapsevanemad peaks oma lapsega rohkem suhtlema, et teada saada, kas tal on koolis probleeme.**

Probleem: **Lapse ülekaalulisus.**

Lahendus: **Lastel/lastevanematel tuleb rohkem pöörata tähelepanu tervishoiule ja õpilastel järgida sportlikku/tervislikku eluviisi nii koolis kui ka vabal ajal.**

Sisult õige vastus annab punkti.

5. Erakonnad Riigikogus. (4 p)

5.1. Nimeta XIII Riigikogu erakonnad, mis moodustavad koalitsiooni. 3 p

- a) **Eesti Reformierakond / Reformierakond**
- b) **Sotsiaaldemokraatlik erakond / SDE**
- c) **Isamaa ja Res Publica Liit / IRL**

5.2. Nimeta üks XIII Riigikogu erakond, mis on opositsioonis. 1 p

Keskerakond, Vabaerakond, Eesti Konservatiivne Rahvaerakond (EKRE)

III. KODANIKUÜHISKOND (11 p)

1. Doonorlus. (5 p)

Loe tekst läbi ning vasta küsimustele, toetudes allikale ja oma teadmistele.

1.1. Mis on kodanikuühiskond? 1 p

Ühiskonna osa, mis hõlmab mittepoliitilisi kodanikuorganisatsioone ja -ühendusi; kodanikuühiskond edendab ühiskonna vabameelsust, omaalgatust ja rahva järelvalvet võimude tegevuste üle.

Sisult õige vastus annab punkti.

1.2. Miks seostatakse doonorlust kodanikuühiskonnaga? 1 p

Doonorlus on vabatahtlik, omakasupüüdmatu ning inimeste isiklikust algatusest lähtuv tegevus, mis on suunatud ühiskonnaliikmete elu parandamisele.

Vastuses peab sisalduma vähemalt üks eelnevas lauses alla joonitud tunnus.

Sisult õige vastus annab punkti.

1.3. Too tekstist üks näide, milles kajastub Eesti doonorluse positiivne näitaja, ning üks näide, milles kajastub Eesti doonorluse negatiivne näitaja. 2 p

Positiivne näitaja: **vereannetuste hulk on mõnevõrra tõusnud** (doonorid andsid 2015. a 1. jaanuarist kuni 29. juulini verd 16 943 korral, 2014. a sama ajaga oli vereannetusi kogunenud 16 789).

Negatiivne näitaja: **veredoonorite arv on veidi langenud** (2015. a algusest kuni 29. juulini käis verekeskustes 19 279 doonorit, 2014. a sama perioodi jooksul oli neid aga 19 375); **doonoreid on elanikkonnast u 2% soovitatava 4% asemel; doonorite valik on piiratud.**

1.4. Miks peaks vabatahtlikke veredoonoreid olema vähemalt 4% elanikkonnast? 1 p

Vastasel juhul on verekriiside tekkimisel doonorite valik piiratud / stabiilsete verevarude tagamiseks.

2. Kodanikuühiskond. (6 p)

2.1. Millised tegevused iseloomustavad kodanikuühiskonda? Märki iseloomustava tegevuse järel pluss (+). Kui tegevus ei iseloomusta kodanikuühiskonda, märki selle järel miinus (-). (7–8 õiget 4 p, 5–6 õiget 3 p, 3–4 õiget 2 p, 2 õiget 1 p)

Tegevus	+/-
bussipeatuse seinale oma arvamuse kirjutamine	-
koristustalgutel osalemine	+
õpilasesinduse töös osalemine	+
Paide arvamusfestivalil osalemine	+
kogu klassiga tunnist põhjuse ta puudumise organiseerimine	-
Facebooki konto loomine	-
vabaühenduse töös osalemine	+
naabrivalve	+

2.2. Loe tekst läbi ja otsusta teksti ja oma teadmiste põhjal, kas Paide arvamusfestival on vajalik üritus. Põhjenda oma seisukohta. 1 p

Jah ☐+ Ei ☐

Põhjendus: **esitatakse ideid, mida võivad ellu viia avalik või mittetulundussektor; edendab koostööd ja ühtekuuluvust; festival on näide osalusdemokraatiast.**

Jah ☐ Ei ☐+

Põhjendus: **ideede esitamisest pole kasu, sest kohalolijad ei saa midagi otsustada.**

Sisult õige vastus annab punkti.

2.3. Too üks näide selle kohta, kuidas saab kodanikualgatuse korras lahendada ühiskondlikke probleeme. 1 p

Kodanikualgatuse korras saab

- **organiseerida puudust kannatavatele peredele mitmesugust abi;**
- **koguda annetusi ravi toetamiseks** (nt üksikisiku ravi toetamiseks, annetused laste vähifondi jm);
- **toetada loomade varjupaika** (nt vabatahtlikuna tegutsemine, annetused);
- **edendada külaelu, kaasa lüüa kogukonna ettevõtmistes** (nt talgud).

Sisult õige vastus annab punkti.

IV. MAJANDUS (14 p)

1. Tarbimiskäitumine. (5 p)

Loe teksti ning vasta küsimustele teksti ja oma teadmiste põhjal.

1.1. Tarbijal on vaja tunda enne toote või teenuse tarbimist

- 1) ohtlike kemikaalide ohutusmärgistust,
- 2) rõivaste ja tekstiiltoodete hooldusjuhendit,
- 3) tehnikatoote kasutusjuhendit,
- 4) lepingutingimusi.

Vali loetelust üks tarbija kohustus ja põhjenda selle tundmise vajalikkust näite abil. 1 p

Kohustus nr 1; põhjendus: **kui tarbija ei pea kinni toote hooldustingmärkidest või ei loe toote märgistust, võib näiteks allergikul sellest tulenevalt tekkida allergiline reaktsioon või muu tervisekahjustus; ohutusmärgistust tuleb silmas pidada selleks, et vältida looduskeskkonna reostamist vms.**

Kohustus nr 2; põhjendus: **saamaks teavet selle kohta, kas riideeset võib pesta või on lubatud vaid keemiline puhastus; et pesta riideeset õigel temperatuuril; et teada saada, kas on lubatud tsentrifuugida või mitte; et teada, milliseid puhastusvahendeid on lubatud kasutada; et säilitada riideeseme omadused ja kvaliteet vms.**

Kohustus nr 3; põhjendus: **tehnikatoote kasutamine kasutusjuhendit läbi lugemata võib põhjustada toote vale kasutamise ja/või selle purunemise; ostja võib vale kasutamise korral kaotada toote garantii vms.**

Kohustus nr 4; põhjendus: **kui tarbija annab allkirja lepingule, mida ta pole eelnevalt läbi lugenud, võib ta end tahtmatult siduda pikaajaliste finantskohustustega; ostja võib tahtmatult loobuda oma õigustest vms.**

Sisult õige vastus annab punkti.

1.2. Kas „kõlblik kuni” tähtaja ületanud tooteid võib müüa? Märki õige vastus plussiga (+). Too sellise toote kohta üks näide. 1 p (punkti saab vaid juhul, kui on toodud õige vastus ja sobiv näide)

Jah ☐

Ei ☐

Näide: **Piim, lihatooted, salatid, suitsutatud kala, jogurt jm.**

Selgitus

Kui tootel on märgistus „kõlblik kuni”, siis on tegemist **kergesti rikneva toidukaubaga**, mida tohib müüa ja tarvitada vaid selle kuupäevani. Pärast seda ei tohi nimetatud toodet enam müüa, kuna selle tarbimine **võib põhjustada erinevaid terviserikkeid**.

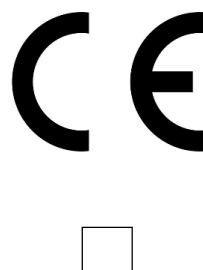
1.3. Selgita müüja kohustusi, kasutades esitatud märksõnu. 2 p

- 1) ostutšekk – **kaubaga koos peab müüja andma maksmist tõendava tšeki.**
- 2) „parim enne” möödunud – **kaup, mille parim enne tähtaeg on möödunud, peab olema muust kaubast eraldatud ja hoiatavalt (teavitavalt) märgistatud ehk tarbijat teavitatud.**

Selgitus

Tähtaja möödumisel on kaupa lubatud tarbijale pakkuda ja müüa juhul, kui see on ohutu elule ja tervisele ning tarbijat on teavitatud kauba puudusest. Vastutab müüja, mitte enam tootja.

1.4. Millise märgistusega toodet sooviksid osta? Kirjuta toote märgi alla pluss (+). Põhjenda oma valikut märgi sisulise tähenduse avamisega. 1 p

a) Märk „Eestis kasvatatud”

Põhjendus: **märgiga tühistatud saadused on Eestis kasvatatud; ostuga saab toetada Eesti tootjaid; sellise märgiga varustatud toote puhul tagavad tootjad vastavuse kvaliteedinõuetele vms.**

Selgitus

Kodumaisus- ja kvaliteedimärk „Eestis kasvatatud” aitab tarbijal eristada kodumaiseid saadusi sisseveetud aiandussaadustest ja annab tarbijale kindluse, et see on värske, kvaliteetne ja turvaline toode/saadus, mis on kasvatatud tema kodu läheduses. Samas kohustab märk tootjat pidevalt jälgima kauba kvaliteeti.

b) Õiglase kaubanduse ehk Fairtrade'i märk

Põhjendus: **selle kauba ostuga toetatakse arengumaade väiketootjaid ja töölisi, et nad saaksid oma kauba ja töö eest inimväärset tasu; tootmisel ei kasutata laps- või orjatööjõudu; toode on valminud keskkonnasäästlike põhimõtete järgides vms.**

Selgitus

Õiglase kaubanduse ehk Fairtrade'i märk tootel tagab paremad majanduslikud ja sotsiaalsed tingimused Aafrika, Aasia ning Kesk- ja Lõuna-Ameerika talunikele ja töölistele.

Fairtrade'i märk tootel tagab, et

- arengumaade väiketalunikud saavad oma toote eest väärilist tasu, mis katab kulud ja võimaldab kehtvat arengut;
- istanduste ja tootmisühistute töölised saavad inimväärset palka ja töötavad inimlikes tingimustes;
- tootmisprotsessis ei kasutata orja- ega lastetööjõudu;
- õiglase kaubanduse lisatulu kasutatakse kogukonna sotsiaalseks arenguks;
- tootmisel lähtutakse keskkonnasäästlikest põhimõtetest.

c) Tunnustatud Eesti Maitse päritolu- ja kvaliteedimärk (pääsukesemärk)

Põhjendus: **toote põhitooraine on 100% eestimaist päritolu, toote ostmisel saab toetada Eesti tootjat; tervislik kodumaine toit vms.**

Selgitus

Tunnustatud Eesti Maitse päritolu- ja kvaliteedimärk ehk pääsukesemärk antakse tootele, mille põhitooraine on 100%-liselt eestimaist päritoluga ning mis on edukalt läbinud laboratoorse ja sensoorse hindamise. Märki kasutamiseõigust võivad taotleda kõik äriregistrisse kantud ettevõtjad, kes tõendavad dokumentaalselt toote valmistamisel kasutatud põhitooraine kodumaist päritolu.

d) CE märk

Põhjendus: **toode vastab kõigile töötervishoiu ja tööohutuse nõuetele.**

Selgitus

CE-märgistus on tootja või importija poolt antud garantii sellele, et toode vastab kõikidele olulistele töötervishoiu ja tööohutuse nõuetele. Kui tootel on CE-märgistus nõutav, siis ilma märgistusest seda müüa ei tohi. CE-märgistus seondub ainult ohutusega, sealjuures ei kajasta märk toote kvaliteeti, töökorras olekut ega otstarbekohast kasutamist.

Tooted, mis võivad olla kasutajale ohtlikud (elektrikaubad, masinad, mänguasjad ja isikukaitsevahendid) peavad olema varustatud CE-märgiga. Kui tootel puudub kohustuslik CE-märk, võib see osutada, et toode võib olla ohtlik või et tootja ei tunne tootele esitatavaid nõudeid.

Sisult õige vastus annab punkti.

2. Maksupoliitika Eestis. (4 p)

2.1. Mis on Eestis kehtiva proportsionaalse maksusüsteemi põhimõtte tulude maksustamisel? 1 p

Kõikide maksukohuslaste maksustatavad tulud maksustatakse võrdse maksumääraga / võrdse maksuprotsendiga / 20%.

NB! Vastuses tuleb rõhutada maksumäära/maksuprotsenti, õigeks ei saa lugeda vastust „kõik maksavad võrdselt makse” vm üldsõnalist.

2.2. Vali kolm maksu või makset, mis peetakse kinni üksikisiku brutopalgast. Märki õigete maksude või maksete taha pluss (+) ja valede taha miinus (-). (5–6 õiget 2 p, 3–4 õiget 1 p)

Maksud või maksed	+/-
üksikisiku tulumaks	+
töötuskindlustusmakse	+
sotsiaalmaks	-
kohustuslik pensionikindlustusmakse	+
käibemaks	-
maamaks	-

2.3. Kuidas nimetatakse töötasu, mille saab töötaja kätte pärast kohustuslike maksude ja maksete mahaarvamist? 1 p

Netopalk.

3. Noored tööturul. (3 p)

3.1. Selgita mõistet „tööturg”, nimetades tööturu mõlemad osapooled. 1 p

Tööturg on süsteem, kus tööotsijad pakuvad oma tööjõudu/oskusi ja tööandjad pakuvad töökohti.

Punkti saamiseks peab õpilane välja tooma tööturu mõlemad osapooled: tööotsijad ja tööandjad.

3.2. Miks on noorte tööpuudus suurem üldisest tööpuudusest? 1 p

- **Noortel on vähe töökogemusi.**
- **Noored ei soovi tööle minna, vaid eelistavad vanemate kulul elada.**
- **Karjääri alguses pakutav madal palk ei motiveeri töötama.**

Sisult õige vastus annab punkti.

3.3. Mida teeb riik selleks, et noortel oleks võimalik tööd leida? Too üks näide. 1 p

- **Riik pakub tasuta (karjääri)nõustamist / tasuta haridust.**
- **Riik aitab korraldada tööpraktikat/töövarjupäevi.**
- **Riik toetab ettevõtlust.**
- **Riik toetab uute töökohtade rajamist.**
- **Riik on teinud kättesaadavaks Rajaleidja teenused.**

Sisult õige vastus annab punkti.

4. Eesti riigieelarve. (2 p)

4.1. Mis on riigieelarve? 1 p

Riigi rahaline plaan kõigi eelarveaasta jooksul laekuvate tulude ja tehtavate kulutuste kohta.

4.2. Millal algab ja lõpeb riigi eelarveaasta? Vali sobiv vastus ja tee selle ette pluss (+). 1 p

- ☐ Algab eelarve vastuvõtmisega Riigikogus ja lõpeb uue eelarve vastuvõtmisega.
- ☒ Algab 1. jaanuaril ja lõpeb 31. detsembril.
- ☐ Algab, kui raha hakkab laekuma Riigikassasse, ja lõpeb, kui laekunud raha otsa saab.

V. ARVAMUSLUGU (10 p)

Hindamisel tuleb arvestada, et arvamyslugu peab olema seotud tervik, mis on kirjutatud õigekirjareegleid arvestades ning peegeldab õpilase teadmisi ja oskusi teema käsitlemisel.

Märksõnade kasutamine õiges kontekstis: kui märksõna on kasutatud ilma selle sisu avamata, siis punkti ei saa.

Kokku on võimalik saada kümme punkti.

1 p – tekst on tervik (*esitatud on sissejuhatust, teemaarendust, kokkuvõtet*)

1 p – stiil ja õigekiri on korrektsed

1 p – esitatud on isiklik arvamus/järeldus/hinnang

2 p – toodud on kaks teemakohast näidet (*ühe näite toomisel 1 p*)

5 p – avatud on viie märksõna sisu (*nelja näite toomisel 4 p, kolme näite toomisel 3 p jne*)